

Shell

Coby van der Linde

Bespreking van Frank Hendriks (red.), *Shell; Productie, verwerking en verkoop; Energie, metalen, bosbouw en zaaizaad; Casestudies Curaçao, Zuid-Afrika, Nigeria, 1987*, SOMO/Uitgeverij Jan van Arkel, Amsterdam/Utrecht, ISBN 90 6224 151 4, pp. 320.

De Koninklijke/Shell Groep heeft door de toegenomen publiciteit over de activiteiten van het bedrijf in Zuid-Afrika meer bekendheid gekregen bij het brede publiek. Deze publiciteit heeft echter niet geleid tot meer inzicht in het totale pakket van activiteiten van het bedrijf en in de wijze waarop de bedrijfsvoering tot stand komt.

De Koninklijke/Shell Groep is via het 60% belang van de houdstermaatschappij N.V. Koninklijke Nederlandsche Petroleum Maatschappij een overwegend Nederlandse multinationale onderneming. Gevoegd bij de Nederlandse gasbelangen (en de belangen van Shell in deze), zou men verwachten dat in Nederland een keur aan literatuur over de (internationale) energiesector, en in het bijzonder Shell, voorhanden is. Niets is minder waar.

Een boek over Shell, zeker met een dergelijk uitgebreide subtitel als het boek van Hendriks (red.), scheidt dan ook hooggespannen verwachtingen om in deze leemte te voorzien. De schrijvers hebben gekozen voor een (brede) thematische opzet. Naast de activiteiten van het bedrijf in de internationale olie- en gassector, wordt ook aandacht besteed aan specifieke landen (Nigeria, Zuid-Afrika en Curaçao) en non-energie sectoren.

Na lezing van de inleiding blijkt de studie zich, in de lijn van het eerdere onderzoek van SOMO, te concentreren op de 'verschillende aspecten van de relatie tussen Shell en Derde Wereldlanden'. De werkwijze wordt omschreven als 'eerder inductief dan deductief: via het verzamelen van informatie is geprobeerd een inzicht te geven in de werkelijke betekenis van Shell voor landen in de Derde Wereld'. Wellicht is deze werkwijze er debet aan dat een

---

Coby van der Linde is werkzaam bij de vakgroep Internationale Economische Betrekkingen aan de Juridische Faculteit van de Rijksuniversiteit Leiden.

konkluderend hoofdstuk ontbreekt en de lezer in dit geval de moeilijke taak heeft zelf konklusies trekken. Door de thematische aanpak en de brede invalshoek van de studie is het storend dat de schrijvers zich niet de moeite hebben getroost om de resultaten naast elkaar te leggen. De 'werkelijke betekenis' van Shell voor de Derde Wereld landen blijft daardoor onduidelijk.

Redactioneel en inhoudelijk verschillen de hoofdstukken sterk in kwaliteit. Dit uit zich niet alleen in verschillende spellingswijzen, storende grammaticale fouten in enkele hoofdstukken, maar ook in veel dubbele informatie en analytisch zwakke paragrafen. De redactie van het boek is tamelijk gebrekkig te noemen en de leesbaarheid van het boek blijft tot en met hoofdstuk 5 onder de maat.

Het eerste hoofdstuk 'Ontwikkelingen in de oliesektor' moet gezien worden als een poging de ontwikkelingen in de energiësektor in het kort uiteen te zetten. De voorgeschiedenis van de oliekrisis in 1973, de markt, de prijsontwikkeling, de (veranderde) rol van de internationale oliemaatschappijen en de OPEC komen in dit hoofdstuk beknopt aan de orde. Op zich is een hoofdstuk met zoveel thema's moeilijk te schrijven zonder onrecht te doen aan verschillende aspecten van de industrie. Echter voor lezers met enige kennis van de ontwikkelingen in de oliesektor, wordt al snel duidelijk dat de inhoudelijke onvolkomenheden niet alleen aan de beknoptheid te wijten zijn. Er worden bijvoorbeeld enkele malen niet helemaal juiste of ongenueanceerde verbanden gelegd tussen gebeurtenissen en/of beleidsbeslissingen (zoals onder andere op p.21 en 22: energiebeleid van de VS in de jaren '50; p. 26: de rol van maatregelen van OPAEC en OPEC in oktober 1973; p.34: de oriëntatie van oliemaatschappijen op het Midden Oosten; p. 50: het verbreken van de banden met de OPEC door de oliemaatschappijen). Overigens staat de afkorting OPEC voor 'Organisation of Petroleum Exporting Countries' en niet voor 'Organisation of Oil Producing and Exporting Countries' (p. 21). De dynamiek van het hoofdstuk moet, naar mijn mening, vooral blijken uit de vele uitroepetekens en niet uit een analyse van de ontwikkelingen in de oliesektor.

Het tweede hoofdstuk 'Het investeringsbeleid van Shell' gaat mank aan dezelfde gebreken als hoofdstuk 1. De helft van het hoofdstuk is wederom een inleiding in de ontwikkelingen in de oliesektor. Pas in de tweede helft van het hoofdstuk komen de investeringen van Shell aan de orde. Er worden ook in dit hoofdstuk verbanden gelegd, die de niet geïnformeerde lezer een verkeerd of ongenueanceerd beeld geven (bijv. p. 62-64: 'belangenovereenkomst oliemaatschappijen en OPEC in 1973). Op p. 72 wordt de invloed van Shell op de prijsontwikkeling van olie enigszins overdreven:

"Enerzijds heeft Shell groot belang bij een hoge prijs om rendementen bij oliewinning te maken. Anderzijds draagt Shell, in het streven daarnaar, bij aan een situatie van overproductie -de sterk gestegen investeringen na 1973- waarbij de prijs onder druk komt te staan. *Door toedoen van Shell dreigen wederom grote prijsschommelingen, die destabiliserend werken op de wereldconjunctuur, met alle sociale gevolgen van dien.* (nadruk C.v.d.L.) Prijsveranderingen na 1982 zijn het gevolg van de gekombineerde invloed van

het conserverings- en diversifikatiebeleid van meerdere internationale olie-maatschappijen en de overheden van de OESO-landen, en zijn dus niet alleen aan Shell toe te schrijven.

Het derde hoofdstuk 'De winning van olie in de Derde Wereld' beantwoordt nog het meest aan de vraagstelling in de inleiding. De toonzetting van het hoofdstuk is echter bevreemdend. Na lezing van het hoofdstuk rees bij mij de vraag of het realistisch is te verwachten of te veronderstellen dat Shell als partikulier bedrijf verplichtingen heeft te investeren in (nog) niet-olie producerende landen. De energieproblematiek van veel ontwikkelingslanden is inderdaad ernstig te noemen en het investeringsniveau bijna recht evenredig laag. Het gebrek aan investeringskapitaal speelt de overheden van olie-importerende ontwikkelingslanden zeker parten. Echter, een investeringsbeslissing wordt nu eenmaal door een (internationaal) bedrijf op andere gronden genomen dan door een overheid. Misschien dat het pas opgerichte *Multilateral Investment Guarantee Agency* een belangrijke rol kan spelen bij het aantrekken van partikulier investeringskapitaal.

In hoofdstuk 4, 5 en 6 worden achtereenvolgens de activiteiten van Shell behandeld in Nigeria, Curaçao en Zuid-Afrika. Het hoofdstuk over Nigeria geeft veel informatie over de activiteiten en werkwijze van Shell in het land. Het hoofdstuk over Curaçao staat in het teken van de sluiting van de Shell raffinaderij op het eiland. Het hoofdstuk over Shell in Zuid-Afrika zet op heldere wijze uiteen welke activiteiten Shell in Zuid-Afrika heeft en hoe de leiding van het bedrijf door de tijd heen de aanwezigheid van het bedrijf in het land verdedigt.

In de hoofdstukken 7, 8 en 9 komen achtereenvolgens de activiteiten van Shell in de mijnbouwsector, de biomassa en de zaaizaadsector aan de orde. Deze zeer lezenswaardige hoofdstukken over de wat 'marginalere' activiteiten van Shell maken duidelijk dat de belangen van Shell in deze sectoren aanzienlijk zijn. De activiteiten van Shell in biomassa en in de zaaizaadsector zijn sterk op de toekomst gericht en versterken de diversifikatie van het bedrijf in hoogwaardig technologische produkten.

De bundel moet door de wisselende kwaliteit van de hoofdstukken en het ontbreken van een algemeen konkluderend hoofdstuk beoordeeld worden op de samenstellende onderdelen. De activiteiten van Shell in de olie en gassector zijn er nogal bekaaid afgekomen, in tegenstelling tot de landenstudies (vooral Zuid-Afrika) en de non-olie-en gassector van Shell. Uit de bundel is, wellicht door de thematische aanpak, geen eenduidig beeld ontstaan over de betekenis van Shell voor de Derde Wereld landen.